

ХУРААНГУЙ

Үндэслэл: Халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлс нь Монголын хот, хөдөөгийн хүн амд тархалтаараа ойролцоо байгаа боловч хот суурин газрын хүн амд эрсдэлт хүчин зүйлс илүүтэй нөлөөлж байна. Манай улсад үүний талаарх судалгааны дүн харьцангуй их байгаа боловч халдварт бус өвчинд нөлөөлөх эрсдэлт хүчин зүйлсийг орон нутгийн түвшинд судлах хэрэгцээ байсаар байна. Иймд халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтыг Төв аймгийн зорилтот бүлгийн хүн амын дунд тогтоож, улмаар нотолгоонд суурилсан мэдээллийг бүрдүүлж, бодлогын баримт бичгийг төлөвлөх, боловсруулахад ашиглах үүднээс энэхүү судалгааг хийсэн болно.

Зорилго: Энэхүү судалгаа нь Төв аймгийн насанд хүрэгчдийн халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын түвшин, зан үйлийн одоогийн төлөвийг тодорхойлоход голлон чиглэсэн юм.

Арга, хэрэглэгдэхүүн: Тус судалгаанд Төв аймгийн 26 сумын 18-65 насны нийт хүн амыг төлөөлөхүйц судалгааны хүн амыг сонгож, эпидемиологийн агшингийн судалгааны загвараар судалгааг хийж гүйцэтгэв. Төв аймгаас судалгаанд хамрагдсан 2824 хүнээс (ДЭМБ)-ын ХБӨ-ний тандалтын тогтолцооны “шаталсан судалгаа”-ны арга, аргачлалын дагуу 2 үе шаттай мэдээлэл цуглуулж, ДЭМБ-ын зөвлөмжийг үндэслэн эрсдэлт хүчин зүйлсийн түвшинг үнэлж тодорхойлов.

Үр дүн: Судалгаанд хамрагдсан хүн амын 24 хувь нь сүүлийн нэг сарын хугацаанд архи, согтууруулах ундаа хэрэглэсэн, тэдний 66.5 хувь нь эрэгтэйчүүд, 33.5 хувь нь эмэгтэйчүүд байв. Архи согтууруулах ундаа хэрэглэсэн нийт хүмүүс нэг удаа уухдаа 6 ба түүнээс олон стандарт уултаар хэтрүүлэн уусан эрсдэлт зан үйлтэй байна. Согтууруулах ундаа хэрэглэдэг дийлэнх оролцогч буюу 85.2 хувь нь архины хэрэглээний асуудлаа гадаад хүчин зүйлд хамаатуулах хандлагатай, 30 орчим хувь нь согтууруулах ундааны хэрэглээгээ өөрчлөх эрмэлзэлгүй байна (Хүснэгт 1).

Хүснэгт 1. Архины хэрэглээ (хүйсээр)

Архины хэрэглээ	Нийт	эрэгтэй	эмэгтэй
Сүүлийн нэг сард архи, согтууруулах ундаа хэрэглэсэн хүн амын эзлэх хувь	24	34	15
Сүүлийн нэг сард архи, согтууруулах ундааг 7 хоногийн 5 ба түүнээс олон өдрүүдэд хэрэглэсэн хүн амын эзлэх хувь	1.5	1.6	1.3
Сүүлийн 1 сард, нэг удаад хэрэглэсэн архи, согтууруулах ундааны стандарт уултын дундаж тоо	9.1	10.2	5.2
Согтууруулах ундааг хэрэглэдэг шалтгаанаа гадаад хүчин зүйлд хамаатуулж буй хүн амын эзлэх хувь	86.7	82.2	91.2

Архины хор уршгийн талаар мэдэхгүй гэж хариулсан хүн амын эзлэх хувь	2.7	2.7	2.6
Согтууруулах ундаа уухаа болих талаар боддоггүй хүмүүсийн эзлэх хувь	28.6	27.9	29.4
Уухаа болиод 6-аас дээш сар болж байгаа хүмүүсийн эзлэх хувь	4.5	3.9	5.1

Судалгааны дүнгээр нийт хүн амын 19.6 хувь, эрэгтэйчүүдийн 28.7 хувь, эмэгтэйчүүдийн 11.1 хувь тамхи тамхи татдаг. Тамхи хэрэглэгчдийн ихэнх нь (94.7%) өдөр бүр тогтмол татдаг байв. Судалгаанд хамрагдсан 10 хүн тутмын 4 нь (41.4%) гэрийн дотоод орчинд, 4 хүн тутмын 1 нь (25.7%) ажлын байрандаа дам тамхидалтад өртөж байна. Одоогоор тамхи хэрэглэж буй хүн амын 35.6 хувь нь тамхинаас гарах оролдлого хийсэн, 50 орчим хувь нь тамхины хэрэглээний асуудлаа ойлгож мэдсэн, зан үйлээ өөрчлөх санаа сэдэл бүхий байна (Хүснэгт 2).

Хүснэгт 2. Тамхины хэрэглээ (Хүйсээр)

Тамхины хэрэглээ	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Тамхи татдаг хүн амын эзлэх хувь	19.6	28.7	11.1
Өдөр бүр тамхи татдаг хүн амын эзлэх хувь	94.7	-	-
Тамхи татаж эхэлсэн дундаж нас (жилээр)	20	20	22
Өдөрт татдаг тамхины тоо	10.3	10.5	9
Тамхинаас гарах оролдлого хийсэн хүн амын эзлэх хувь	35.6	36.3	29.7
Тамхинаас гарах талаар боддоггүй хүн амын эзлэх хувь	42.5	38.9	46.2
Тамхинаас гараад 6-аас дээш сар болж байгаа хүн амын эзлэх хувь	0.9	0.4	1.5

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүн ам хоногт дунджаар 3 нэгж жимс, 2.8 нэгж хүнсний ногоо хэрэглэж байгаа нь ДЭМБ-ын зөвлөмж хэмжээнээс 1 нэгжээр доогуур байна. Хүн амын дийлэнх буюу 88.7 хувь нь хоногт 5 нэгжээс бага жимс, хүнсний ногоо хэрэглэж байна (Хүснэгт 3).

Хүснэгт 3. Хүнсний хэрэглээ (хүйсээр)

Жимс, ногооны хэрэглээ	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Жимс хэрэглэсэн өдрийн дундаж тоо	2.3	2.2	2.4
Хоногт хэрэглэсэн жимсний дундаж хэмжээ, нэгжээр	3	3.3	2.8
Ногоо хэрэглэсэн өдрийн дундаж тоо	5.1	5.1	5.1
Хоногт хэрэглэсэн ногооны дундаж хэмжээ, нэгжээр	2.8	3.7	2.9
Хоногт дунджаар 5 нэгжээс бага жимс, ногоо хэрэглэсэн хүн амын эзлэх хувь	88.7	-	-
Өдөр бүр тосонд хайрсан боорцог, бин хэрэглэдэг	46.2	-	-

хүн амын эзлэх хувь			
Давс хэтрүүлэх хэрэглэх хандлагатай хүн амын эзлэх хувь	10.7	-	-
Зөв хооллолтын талаарх мэдлэг бага, мэдэхгүй хүмүүсийн эзлэх хувь	23	26	20.3

Нийт хүн амын 55 хувь нь хөдөлгөөний хомсдолтой эрсдэлт бүлэгт багтаж байгаа бөгөөд судалгааны хүрээний хүн амын 21.9 хувь нь биеийн хүч дунд зэрэг шаардсан хөдөлгөөнийг хийдэг, мөн нийт хүмүүсийн 23.1 хувь биеийн хүч их шаардсан хөдөлгөөн хийдэг болохыг судалгаагаар илрүүлэв. Түүнчлэн судалгаанд хамрагдагсдын 50 хувьд нь ажлын байр эсвэл гэртээ идэвхтэй хөдөлгөөн хийх, спортоор хичээллэх нөхцөл байдаггүй байна (Хүснэгт 4).

Хүснэгт 4. Хөдөлгөөний идэвхи (хүйсээр)

Хөдөлгөөний идэвхи	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Идэвхтэй хөдөлгөөн хийдэггүй хүн амын эзлэх хувь	65	64.6	65.4
Биеийн хүч их шаардсан хөдөлгөөн хийдэггүй хүн амын эзлэх хувь	55	51	58.2
Нэг газраас нөгөө рүү ядаж 10 минут явганаар болон дугуйгаар явдаг хүн амын эзлэх хувь	69	-	-

Хүн амын биеийн жингийн индекс (БЖИ)-ийн БЖИ-ийн эрсдэлийн үнэлгээгээр нийт хүн амын 34.3 хувь нь илүүдэл жинтэй, 19.9 хувь нь таргалалттай байна. Илүүдэл жин ба таргалалтын тархалт нас ахих тутам нэмэгдэх хандлагатай байв. Бүсэлхийн тойргийн байдлаар эрсдэлийн үнэлгээгээр нийт хүн амын 52.7 хувь, эрэгтэйчүүдийн 28.1 хувь, эмэгтэйчүүдийн 74.3 хувь нь тус тус төвийн таргалалттай байгааг тогтоов.

Артерийн даралтын (АД) хэмжилтээр нийт хүмүүсийн 78.1 хувь нь хэвийн, 21.9 хувь нь АД ихсэлттэй байлаа. АД ихсэлттэй хүн амын эрэгтэй, эмэгтэй хүйсийн эзлэх хувь ялгаагүй, харин нийт эрэгтэйчүүдийн 23.6 хувь нь, эмэгтэйчүүдийн 20.4 хувь нь АД ихсэлттэй байв. Судалгаанд хамрагдагсдын 29.1 хувь нь артерийн даралтаа урьд өмнө огт хэмжүүлж байгаагүй, артерийн даралт ихсэлттэй 3 хүн тутмын хоёр нь даралт бууруулах эм хэрэглэдэг. Нийт хүн амын 59 хувь нь урьд өмнө нь урьдчилан сэргийлэх үзлэгээр цусны сахараа тодорхойлуулж байгаагүй. Сахар ихэссэн гэж оношлогдсон хүмүүсийн ердөө 27-33 хувь нь л сахарын хэмжээгээ бууруулах гэж эм бэлдмэл хэрэглэж, эмчилгээ хийлгэсэн байна (Хүснэгт 5).

Хүснэгт 5. Бие махбодын хэмжилт

Бие махбодын хэмжилт	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Биеийн жингийн индекс (БЖИ)-ийн дундаж хэмжээ (кг/м ²)	26.2	26.2	26.2

Илүүдэл жин ба таргалалттай хүн амын эзлэх хувь	54.2	55.2	53.3
А. Үүнээс илүүдэл жинтэй хүн амын эзлэх хувь	34.3	36.2	19
Б. Үүнээс таргалалттай хүн амын эзлэх хувь	19.9	32.7	20.6
Бүсэлхийн тойргын дундаж хэмжээ, см	-	89.3	85.8
Ташааны тойргын дундаж хэмжээ, см	-	94.5	94.2
Төвийн таргалалттай хүн амын эзлэх хувь	52.7	28.1	74.3
Артерийн даралт ихэссэн хүн амын эзлэх хувь	21.8	23.6	25.5

Эмэгтэйчүүдийн 61.4 хувь нь умайн хүзүүний өмөнг эрт илрүүлэх шинжилгээнд хамрагджээ. Тэдний 67.2 хувь нь эрүүл мэндийн ажилтнаар хөхөө шинжүүлсэн байна. Нийт эмэгтэйчүүдийн 45 хувь нь ХБӨ-өөс урьдчилан сэргийлж болно гэдгийг мэддэг ч хараахан арга хэмжээ аваагүй байна.

Хүн амын 56.4 хувь нь тээврийн хэрэгсэл жолоодох буюу машинаар зорчихдоо суудлын даруулга хэрэглэдэггүй, 42.4 хувь нь мотоцикл, дугуйгаар зорчих эсвэл жолоодохдоо хамгаалалтын малгай байнга хэрэглэдэггүй эрсдэлт зан үйлтэй. Судалгааны хүн амын 3.7 хувь нь ЗТО-д өртсөн, үүнд эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь харьцангуй их байв. Судалгааны хүрээний хүн амын 3.3 хувь нь сүүлийн 12 сарын хугацаанд зам тээврийн бус шалтгаанаар гэмтэж, эмнэлгийн тусламж авсан бөгөөд унаж бэртсэн, цохиулсан, түлэгдсэн шалтгаан давамгайлж байна (Хүснэгт 6).

Хүснэгт 6. Осол, гэмтэл (хүйсээр)

Осол, гэмтэл	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Сүүлийн 12 сарын хугацаанд ЗТО-д орсон хүн амын эзлэх хувь	3.7	3.6	3.8
Тээврийн хэрэгсэл жолоодох эсвэл зорчихдоо суудлын даруулга огт хэрэглээгүй хүн амын эзлэх хувь	56.4	54.5	58.1
Мотоцикл, дугуйгаар зорчих эсвэл жолоодохдоо хамгаалалтын дуулга хэрэглэдэггүй хүн амын эзлэх хувь	42.4	49	36.7

Нийтлэг тохиолдох 5 эрсдэлт хүчин зүйлээр үнэлэхэд нийт судалгаанд хамрагдсан хүн амын 16.8 хувь нь ХБӨ-өөр өвчлөх эрсдэлгүй, 66.1 хувь нь эрсдэлтэй, 17.1 хувь нь өндөр эрсдэлтэй байв. Хүйсийн хувьд өндөр эрсдэлтэй эрэгтэй хүмүүс эмэгтэйчүүдээс 3.5 дахин их, насны бүлгийн хувьд 25-аас дээш насныхан илүү өндөр эрсдэлтэй байна (Хүснэгт 7).

Хүснэгт 7. Эрсдэлт хүчин зүйлийн үнэлгээ (хүйсээр)

Эрсдэлт хүчин зүйлийн үнэлгээ	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Нийтлэг эрсдэлт хүчин зүйл огт илрээгүй хүн амын эзлэх хувь	17	9.7	23.1
Нийтлэг эрсдэлт хүчин зүйл 1-2 илэрсэн хүн амын эзлэх хувь	66	61.8	69.7
Нийтлэг эрсдэлт хүчин зүйл 3 ба түүнээс олон	17	28.3	7.2

Дүгнэлт: Төв аймгийн судалгааны насны 4 хүн тутмын нэг нь архи, согтууруулах ундаа хэрэглэдэг, үүнд эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдээс 2 дахин их байгаа нь анхаарвал зохих асуудал болж байна. Архи хэрэглэдэг хүмүүсийн 85.2 хувь нь архины хэрэглээний асуудлаа гадаад хүчин зүйлд хамаатуулах хандлагатай. Гэхдээ тэдний 60 хувь нь эдгээр хүчин зүйлээс болж уудаг зан үйлээ өөрчлөх, хянах бололцоотой гэж үнэлж байна.

Нийт судалгаанд хамрагдагсдын 5 хүн тутмын нэг нь тамхи татдаг, үүний 88 хувь нь эрчүүд байна. Тамхи татдаг нийт хүмүүсийн 94.7 хувь нь өдөр бүр дунджаар 10.3 ширхэг тамхи татдаг буюу тамхины өндөр хэрэглээтэй. Тэдний 62.1 хувь нь тамхины хор уршгийн талаар сайн мэддэг гэсэн төсөөлөлтэй. Одоогоор тамхи хэрэглэж буй оролцогчдын 35.6 хувь нь тамхинаас гарах оролдлого хийсэн нь тамхинаас гарах хүсэл эрмэлзэлтэй хүмүүсийн хувьд тамхинаас гарах гэсэн хүч чармайлтыг нь дэмжих үр дүнтэй арга зам үгүйлэгдэж байгааг цаагуураа илтгэнэ. Гэртээ 10 хүн тутмын дөрөв нь, ажлын байрандаа 4 хүн тутмын нэг нь дам тамхидалтанд өртөж байна.

Судалгааны хүн амын 21.6 хувь нь жимс, хүнсний ногоо огт хэрэглэдэггүй, хэрэглэж байгаа хүмүүсийн хоногийн дундаж хэрэглээ нь ДЭМБ-ын зөвлөмж хэмжээнээс бага байна. Тэдний дийлэнх нь хоол хүнс бэлтгэхдээ ургамлын тосыг хэрэглэдэг. Түүнчлэн 46.2 хувь нь өөхөн тосонд хайрсан боов, боорцог, бин зэргийг өдөр бүр хэрэглэх дадалтай байв. Цаашилбал, судалгаанд хамрагдагсдын 10.7 хувь нь давс хэтрүүлэн хэрэглэдэг эрсдэлт зан үйлтэй. Зөв хооллолтын талаар тэдний 34.4 хувь нь сайн мэддэг гэсэн төсөөлөлтэй.

Нийт хүн амын 15.7 хувь нь идэвхтэй хөдөлгөөн хийдэг ч 84.3 хувь буюу дийлэнх олонх нь идэвхтэй хөдөлгөөн хийдэггүй, хөдөлгөөний хомсдолтой байв.

Хүн амын БЖИ-ийн дундаж үзүүлэлт нь ДЭМБ-ын зөвлөмж хэмжээнээс давсан байгаа бөгөөд БЖИ-ийн эрсдэлийн үнэлгээгээр нийт хүн амын 54.2 хувь нь илүүдэл жин, таргалалттай байна. Төвийн таргалалтын хувьд эмэгтэйчүүд нь эрэгтэйчүүдээс 2.6 дахин их таргалалттай.

Судалгаанд хамрагдагсдын 29.1 хувь нь артерийн даралтаа урьд өмнө огт хэмжүүлж байгаагүй, артерийн даралт ихсэлттэй 3 хүн тутмын хоёр нь даралт бууруулах эм хэрэглэдэг. Нийт хүн амын 59 хувь нь урьд өмнө нь урьдчилан сэргийлэх үзлэгээр цусны сахараа тодорхойлуулж байгаагүй. Сахар ихэссэн гэж оношлогдсон хүмүүсийн ердөө 27-33 хувь нь л сахарын хэмжээгээ бууруулах гэж эм бэлдмэл хэрэглэж, эмчилгээ хийлгэсэн байна.

Хүн амын 45.9 хувь нь тээврийн хэрэгсэл жолоодох буюу машинаар зорчихдоо суудлын даруулга хэрэглэдэггүй эсвэл “заримдаа” хэрэглэдэг, 22 хувь нь

мотоцикл, дугуйгаар зорчих эсвэл жолоодохдоо хамгаалалтын малгай байнга хэрэглэдэггүй эрсдэлт зан үйлтэй. Судалгааны хүн амын 3.7 хувь нь ЗТО-д өртсөн, үүнд эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь харьцангуй их байв. Судалгааны хүрээний хүн амын 3.3 хувь нь сүүлийн 12 сарын хугацаанд зам тээврийн бус шалтгаанаар гэмтэж, эмнэлгийн тусламж авсан бөгөөд унаж бэртсэн, цохиулсан, түлэгдсэн шалтгаан давамгайлж байна.

Эмэгтэйчүүдийн 61.4 хувь нь умайн хүзүүний өмөнг эрт илрүүлэх шинжилгээнд хамрагджээ. Тэдний 67.2 хувь нь эрүүл мэндийн ажилтнаар хөхөө шинжүүлсэн байна. Нийт эмэгтэйчүүдийн 45 хувь нь ХБӨ-өөс урьдчилан сэргийлж болно гэдгийг мэддэг ч хараахан арга хэмжээ аваагүй байна.

Судалгаанд хамрагдагсдын 10.5 хувь нь элэгний хатуурлаар өвчилж байжээ. Мөн бөөрний үрэвсэлт өвчин, хорт хавдар, элэгний хатуурлаар өвчилсэн эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс олон байна. Гэр бүлийн хүмүүсээс нь элэгний хатуурал, цус харвалт, зүрхний дутмагшилаар өвчилж байсан тохиолдол олон байв.

Сүүлийн долоо хоногийн хугацаанд гарцаардлыг үргэлж мэдэрч байсан оролцогч 3.4 хувь, ямар нэг зүйлд ямагт санаа зовж шөнө унтаж чадаагүй нь 4 хувь байснаас эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байна. Стресс үүсэх үндсэн хүчин зүйл нь санхүүгийн дарамт, ажлын ачаалал, дотнын хүнээ алдахтай холбоотой ажээ.

Төв аймгийн хэмжээнд судалгаанд хамрагдсан нийт хүн амын дийлэнх буюу 66.1 хувь нь ХБӨ-өөр өвчлөх эрсдэлтэй, 17.1 хувь нь өндөр эрсдэлтэй. Өндөр эрсдэлтэй эрэгтэй хүмүүс эмэгтэйчүүдээс 3.5 дахин их байна.